

Conferències

Tomislav Šola

De la vanitat a la
saviesa

El paper cibernètic dels
museus

From vanity to
wisdom

The cybernetic role of
heritage

De la vanitat a la saviesa

De la vanitat a la saviesa.
El paper cibernètic dels museus

From vanity to wisdom.
The cybernetic role of heritage

Tomislav Šola

Conferència pronunciada en el marc dels Seminaris de l'Institut de Patrimoni Cultural: La fi de l'edat dels museus. Notes per a una nova professió. Centre Cultural de Caixa de Girona – Fontana d'Or, 15 i 16 d'octubre de 2008.

Traducció al català: Esteve Serra i Maria de Lluç Serra.
Institut Català de Recerca en Patrimoni Cultural.

Correcció anglès: Diana Harper

Correcció Català: Esteve Serra

Fotografia: Antoni Rojas. Institut Català de Recerca en Patrimoni Cultural

Edició: Institut Català de Recerca en Patrimoni
Cultural i Fundació Caixa Girona

www.icrpc.cat

Disseny: Documenta Universitaria

© del text: l'autor de l'article

© de l'edició: Institut Català de Recerca en Patrimoni Cultural

**De la vanitat a la saviesa.
El paper cibernètic dels museus**
Tomislav Šola

El món necessita una memòria col·lectiva activa

El canvi radical fa que tots els valors siguin fràgils i els posa en perill, i això comporta un augment d'accions protectores per tal de contrarestar aquests processos aparentment inevitables.

El fet que les organitzacions internacionals de patrimoni hagin admès finalment el patrimoni intangible dins del ventall d'interessos i missions de les institucions 3C, posa de manifest allò que fins i tot els administradors han comprès: estem perdent la coherència necessària per tal que els sentiments de les persones estables siguin segurs.

La vida, abans, era enganyosament fàcil: el patrimoni era palpable, tridimensional, i per tant la seva quantitat més la qualitat de la seva conservació significava l'èxit de tenir el patrimoni, o conservar-lo per a les generacions futures, que era sovint la frase professional que s'emprava.

Per tant, la inclusió de l'anomenat patrimoni intangible en la definició dels museus s'ha introduït amb tot el seu impacte o les seves implicacions fins ara desconegudes.

La petita minoria d'autèntics coneixedors de la memòria col·lectiva ha entès el canvi de paradigma. Ja res no pot ser el que era.

La despreocupada majoria, que o bé està immersa en la seva rutina quotidiana o senzillament creu que la realitat és allò que es pot tocar, encara ignora que ens hem compromès implícitament amb un altre conjunt de prioritats diferent del d'abans.

El mateix terme "intangible" és en ell mateix una prova de la vana fixació en allò físic més que una prova de progrés. El patrimoni ha estat sempre només intangible, mentre que una part d'ell podia haver-se manifestat en formes tridimensionals i palpables. Per tant, finalment entenem que les institucions 3C tenen a veure amb els valors, i, conseqüentment, són els valors els que estan en perill. Només quan un cert valor desapareix de l'esfera de la configuració intrínscament important de la realitat, experimentem el veritable perill de desaparició i la decadència de la seva substància física.

El perill de la societat contemporània és el relativisme total que esmicolarà l'experiència col·lectiva fins al nivell acrític de qualsevol individu, intentant paradoxalment suggerir la llibertat d'elecció i la importància de cada ésser individual. Però sabem que probablement dos terços dels individus d'una societat occidental mitjana no volen llibertat. El que semblava només una construcció intel·lectual atribuïda a Fromm i a alguns intel·lectuals socialistes, va esdevenir una realitat evident: la fugida de la llibertat ha esdevingut en efecte la

nostra realitat, no només un element de l'anamnesi mèdica dels pacients psiquiàtrics que semblava reservat per als llocs destinats a aquells ciutadans que han ensopegat i trontollat sota circumstàncies vitals específiques i més personals. L'alienació del món era un lleig préstec de la filosofia marxista, que la usurpació per part dels règims burocràtics i totalitaris va convertir en ridícula, i per tant invàlida i exagerada com a possibilitat en les anomenades "democràcies occidentals". Això no obstant, els ciutadans que es van negar a ells mateixos la llibertat de decisió van sucumbir a la manipulació massiva i quedaren aclaparats pel ritme salvatge de la vida sobrecarregada de falsos ideals i necessitats. El que fan els *mass media* és una constant afirmació de solitud, egoisme, egotisme, i cobdícia: una mena de vulgar materialisme que fa només unes dècades semblava ser una desviació americana que mai podria assolir cap coherència d'orientació per la vida real i arribar a la culta Europa. És una mena sistema de valors negatius esdevingut legítim i, dins les circumstàncies d'una societat sense pietat, fins i tot un model utilitzable per a sobreviure amb èxit.

La majoria de les objeccions a la realitat del món són fàcilment rebutjades com a "teories conspiratòries". Naturalment, a la majoria de la població li costaria admetre que la seva època està governada per unes sinistres ments criminals reunides al voltant d'una taula d'eben, com en una pel·lícula de Bond. I amb raó. La conspiració és molt més subtil i imperceptible: és la naturalesa mateixa de les nostres economies dominants, dels seus inflats cossos internacionals que la projecten a tothom, al sistema bancari, i finalment al sistema de valors que pretén que la privatització és la solució de tots els problemes del món. Qui imposa aquest sistema

de valors i estimula el suport públic? La taula d'eben només és una metàfora, però una metàfora correcta. No hi ha cap document escrit, cap sistema, cap reunió conspiradora... Bé, n'hi ha, però estan molt disperses i penetren literalment tota l'esfera socio-econòmica i cultural, de fet, la totalitat de les estructures de govern.

L'agressió dels negocis corporatius ha importunat el món des de la fi de la revolució industrial. Ha empès el món cap a conquestes cruels de la naturalesa i de pobles desemparats, revolucions desesperades i matances d'innocents. Naturalment es tracta d'una conspiració creixent i molt present.¹

Les grans empreses han imposat la globalització per transformar el món sencer en un únic mercat lliure, a punt per a ser conquerit per una il·limitada concentració de poder. Una excessiva privatització ha convertit els polítics en mediadors respecte al sector públic, ja sigui venent a propietaris privats o utilitzant diner públic per pagar deutes, millorar sectors públics importants o cobrir pèrdues o bancarrotes programades.

La mateixa ciència ha esdevingut cada vegada més una servidora obedient del capital empresarial per l'excessiva privatització del sistema educatiu i dels instituts de recerca. Mentre que la majoria de museus d'Europa van romandre enterament protegits pel suport segur i constant, si no generós, de l'estat, els de l'altra banda de l'oceà van estar exposats al mercat i a les idees liberals dels rics membres de les seves juntes d'administradors. Aparentment supervisats per la participació pública, estaven cada vegada més obligats a un comportament

---

1 Aquest text es va escriure abans de la fallida d'empreses, salvades pel diner públic, del novembre de 2008.

de mercat. L'efecte buscat no era tant ser interessant i útil per als seus usuaris, com conformar-se a la línia de les polítiques dominants dictades subtilment o obertament per l'*establishment* omnipresent. Acomiadar certs directors quan era qüestió de principis sobre què i com s'havien de fer les coses en els museus, demostrava en primer lloc que els museus ni tan sols es percebien com a autònoms i que els seus empleats estaven lluny de ser interlocutors responsables en qualsevol disputa pública amb els seus poderosos accionistes. Ambdues conseqüències poden semblar una qüestió de definicions, però en realitat signifiquen, igual que totes les circumstàncies de treball públic descrites, que no se'ns permet concebre o construir un sistema de valors independentment, i encara menys suggerir la norma que semblaria natural (la contribució a la societat del benestar amb l'aportació d'informació de qualitat i la riquesa de l'experiència humana anterior), sinó que semblaria més aviat (Déu nos en guard!) socialista o que simplement va més enllà dels límits esperats de la passivitat suposada i, diguem-ho exactament, de l'autisme social. Això és com dir que les institucions no estan aquí per guiar la societat sinó per vigilar-la. La primera cosa és considerar les institucions com un mecanisme cibernètic, per ajudar-nos a prosperar, mentre que la segona és donar legitimitat a allò que s'està produint com a sistema de valors dominant. A la pràctica i en resum, amb tot el paradoxal cinisme del món actual, si tenim *favelas* gegantines, si tenim pobresa i analfabetisme (en el qual la capacitat visual i estètica no és la menys important, però ni tan sols es menciona mai), construir-hi un museu d'art contemporani de 100 milions de dòlars seria considerat per la majoria de gegants dels *media* que dicten les maneres de

pensar com el gest fenomenal dels patrocinadors i la victòria no només de l'art sinó també de la professió. *Mutatis mutandis* reconeixem que aquesta “generositat” massa sovint no tan sols és tolerada per la professió sinó que se li dóna plena legitimitat. La menyspreada teoria (qualsevol bona teoria no és res més que la pràctica avaluada i comprimida per a ser transferida) veu clarament que els museus esdevenen part del problema en comptes de ser part de la solució. Quina llàstima (gairebé exclamaríem tant “immuseològicament”!) tenir tan enormes dipòsits d'experiència, habilitat, coneixement i solucions dels nostres predecessors acumulats i tan rarament utilitzats per a res millor que produir i distribuir més coneixement (ja sigui no utilitzat o inutilizable). Les necessitats decents, honrades, quotidianes i banals del nostre usuari, o fins i tot del nostre contribuent (!) no es tenen en compte.

La confusió de la mentalitat social

La Nova Dreta tindrà en efecte una llarga oportunitat històrica de romandre en l'escena com un simple projecte manipulador addicional. La seva aparició va coincidir amb la caiguda dels sistemes repressius de la determinació anomenada socialista o comunista. Però, l'oportunitat es va fer servir per a suprimir per a sempre no tan sols aquells sistemes sinó també la utopia que hi havia darrere d'ells, que els va fer possibles.

Sens dubte l'estat era un mal amo completament manipulat i mal utilitzat per l'administració corrupte, pel govern dels mediocres que varen crear l'únic entorn adequat per poder prosperar: la burocràcia ideologitzada. Així, els estúpids i inútils van tenir una oportunitat històrica.

Però fins i tot la distribució igualitària de la pobresa tenia els seus avantatges. La majoria, que els Partits anomenaven “masses”, estava segura i gaudia de relativa pau i prosperitat: sanitat gratuïta, educació gratuïta, seguretat i pau socials.

A les masses els agrada la seva identitat col·lectiva, de vegades fins a un extrem terrorífic, però no en temps de pau. Hi havia aquest insaciable ego individual ansiós de conquerir el món, capaç de adoptar la il·lusió de la unitat total, i el dret a un destí excepcional que no tenia espai. L'Orient tan sols ofería col·lectivisme i el mite del sacrifici de l'heroi. L'Occident ofería la il·lusió perfecte: tot es pot comprar, tot es pot aconseguir, però els “peròs” no es mencionaven. Qualsevol ego és tan gran com l'univers, i com menys qualitat té més gran és el somni sobre ell mateix que està disposat a mantenir. Això va resultar impossible. El Món Corporatiu, l'Oligarquia Cobdiciosa, encara que no tan organitzada com suggereix la teoria conspiratòria, ho va sentir i ho va oferir.

Quan el bloc oriental es va ensorrar, per als antics socialistes l'ocasió històrica va canviar els seus amos estúpids i mediocres pels malvats golafres de poder i cobdícia, els nous dictadors i la seva jerarquia de poder. Malgrat el poder veritablement dictatorial de la majoria dels règims socialistes, la característica dominant dels qui tenien el poder i del mateix sistema era, en una paraula, la repressió estúpida. Això ha canviat, de manera que ara la població gaudeix del regne de la varietat d'elits genuïnament corrompudes i falses. La llibertat, l'emancipació i la integritat tornen a estar perdudes.

A la majoria ja no l'anomenen “masses” sinó multitud, plebs, ramat, tots ells noms hipocorístics que els efeminats detentors del poder assignen a la seva estimada població, als

seus votants. Naturalment, aquesta característica general del capitalisme depredador és menys visible en els països rics, però els pobres sempre tenen més problemes dels que els tocarien en justícia.

Per tant, la maldat de la caiguda provocada del socialisme no està en la destrucció d'uns règims que existien (la majoria) per la traïció d'uns ideals. Això es va considerar amb raó com a condemnat des de feia molt temps, però en el trencament implícit amb la seva base utòpica. Ningú no ho va dir o ni tan sols insinuar: era bo que el món s'alliberés d'alguns règims i alliberés la població per tal que ara puguin tenir l'oportunitat de formar les seves societats sobre la base de solucions pràctiques correctes per als seu ideals. L'eufòria de la destrucció (generalment molt més gran que la joia de la construcció llarga i dolorosa) fins i tot ha eliminat la qüestió. Va succeir tal com s'havia planejat i esperat: el pèndol oscil·larà cap a l'altre extrem. I, desgraciadament, ho ha fet.

Tenim una globalització creixent, que en la majoria dels casos significa aculturació i fins i tot desculturació. Com tot, la globalització sempre ha existit. Però mai d'una manera tan ferotge i subtil al mateix temps, dividint el món en peus i cervells, en pobres diables moribunds i consumidors desvergonyits. Tot el que fa en economia ens concerneix, però el que fa a les cultures o, en suma, a qualsevol varietat, a qualsevol alteritat, a qualsevol diferència i especificitat, és un flagell.

En qualsevol ciutat del món podríem veure curiosos tipus de cinquanta anys, molt *macho*, amb barrets Stetson, corbata de cordons americana, jaqueta de cuir i botes de l'Oest sortint dels seus Grand Cherokees amb seients que recorden la marca dels seus culs la següent vegada que entren en un d'aquests

trons giratoris, escalfats i viatgers de la classe de gent del “món feliç”. Si bé el seu anglès és pobre, no us confongueu: la seva ment és americana, i (en el fons de l'ànima) donarien el seu Grand Cherokee per ser capaços de parlar amb un impecable accent de Huston. Però la feina està feta: un individu aculturat, una estranya llavor GMO en el seu entorn cultural. A més a més: un epítom de l'èxit, de manera que els joves puguin aprendre d'allò que veuen fora de les escoles. La meua pregunta és senzilla: hauria un conservador, primer, adonar-se'n, i segon, fer una exposició que podria anomenar-se, diguem per cas: Ser croata/finlandès, portuguès o català està passat de moda, o Cultura sense orgull, o: Els conqueridors de la ment, o: Existim? Si la resposta a les dues preguntes és NO, llavors tu, com a conservador, considerar-me o bé com un comissari² o com a un simple teòric professoral que no coneix la pràctica.³

Pel molt desastrosa que pugui ser l'aculturació per a les cultures locals que moren cada dia, hi ha encara una altra fase: l'estat de no tenir cap cultura de cap mena. La desculturació significa la manca total de qualsevol cultura (excepte, potser, alguna subespècie, alguna cultura de grup, construïda com a reacció coherent a partir de problemes i circumstàncies específics), ser sense viure el propi sistema de valors cultivats, especialment els heretats, destinats a ser transmesos com el valor o joc de codis específic. Això significa que aquells individus i grups pensen, mengen i vesteixen com els diuen els

---

2 Per cert, en vaig tenir la possibilitat, i hauria valgut la pena, però no va poder ser.

3 Per cert, vaig dedicar-me a la pràctica durant 15 anys, i des de llavors he continuat consultant els professionals, de manera que, a més de la crítica, sóc plenament conscient dels riscos que un conservador reformat estaria obligat a aprendre.

mass media, les falses elits, és a dir, viuen segons els “valors” que cada temporada els entreguen els creadors de béns culturals o de qualsevol altra mena que promouen els *media*.

Ara ens hem d'adaptar a aquesta filosofia que no té res a veure amb la vida. Era el marxisme, oi? Però l'amor a la saviesa que el terme suggeriria vol dir més del que hauria pogut pensar el savi socialista de fa un segle. Sigui com sigui, necessitem adaptar-nos al fet que tenir cinc cases amb un total de 235 habitacions i una col·lecció de cotxes de luxe és l'ideal al qual tots hauríem de tendir.

Si aquesta perillosa follia planetària és recolzada almenys implícitament o hipòcritament per totes les institucions que gaudeixen del poder de regnar, tenim un greu problema. N'haurien de formar part les institucions de la memòria? Com que aquest sembla ser el cas, podem contemplar legítimament les capacitats que encara no s'han utilitzat per lluitar contra l'amenaça.

A causa dels recents canvis del món esdevingut unipolar i dominat per l'Occident bàrbar, sembla que haguem perdut tota connexió pràctica amb les virtuts com a objectiu desitjat de qualsevol esforç humà. Sense tenir en compte el fet que els humans mai han aconseguit gaire coses en aquest sentit particular, pràcticament no hem tocat l'essència: era allà arraconada, reinterpretada, manipulada o traïda per la pràctica, però era allà.

Instal·lar la cobdícia en el lloc de totes les ideologies dóna una sensació d'estranya llibertat, però estem perduts i sense orientació. I, de nou, la teoria de la conspiració pot assenyalar algú que digui que les masses estan més ben controlades quan estan espantades i soles. Però el sistema de valors i els propietaris

del poder són la definició pel fet de la seva naturalesa. El crim repetidament impune no és només indecent, sinó que canvia la natura de la societat. Naturalment a l'oligarquia bancària li agrada la nostra cobdícia i ajudaran a la nostra inseguretat i la seva racionalització en la possessió constant de coses trivials. Cal recordar que la usura era un crim a tot arreu i a totes les èpoques fins al dia d'avui, en què s'ha convertit en gran negoci. Les corporacions bancàries han aconseguit l'esclavitud moderna perquè han penetrat en la societat actual per a crear desesperació i oferir consol per a ella, embolicant-ho tot en el *glamour* dels ídols d'identificació, veritables portaveus d'una campanya tumultuosa destinada a la nostra neurosi, que ens converteix a tots finalment en titelles de fira. El sistema de valors negatiu ens aliena de qualsevol norma positiva.

La qüestió, és, naturalment, construir una societat basada en el respecte a les diferències i en el reconeixement de la contribució desigual que hi podem fer. Però la solidaritat i la compassió haurien de fer-ne una unitat més o menys harmoniosa en la qual les necessitats bàsiques fossin ateses i tota creativitat fos recolzada i recompensada tant en termes de reconeixement social com de compensació material. Els valors del jo transcendent i la generositat, no la generositat per rentar la imatge imposada com a model, sinó la compassió genuïna, quotidiana, que fa del viure en comunitat un plaer en comptes d'un trauma.

L'ideal de transcendir el simple ego hauria de ser el nucli de tota reflexió normativa.

No existia cap Somni rus o Somni xinès que es poguessin proposar com a alternatives al Somni americà. En resum, la massa estava bé però estava mancada de somnis. I això era

fatal. Eren els somnis, les il·lusions i la vida de possibilitats il·limitades el que mancava. El somni d'una societat sense classes i abundància lliure basada en la naturalesa humana millorada era evidentment una visió falsa i simplificada que ja no es creia ningú (la seva semblança amb el paradís cristià sempre va ser sorprenent i distant al mateix temps).

L'ulterior mistificació occidental de tenir un somni és una derivació dels individus creatius. Si la teva vida és trivial, viu la d'un altre! El dia a dia ofereix una miríade d'identificacions. Sigues lliure, tria! Així a la gent corrent se la convenç cada dia que adquireixi el seu propi somni perquè tenir un somni va fer dels seus ídols allò que ara són: els epítoms de tot allò que la Fortuna pot oferir en la seva cornucòpia. Descriure'n el contingut és la creació diària conjunta dels productors de béns i dels mitjans de comunicació. Per a l'home corrent, un somni és un monstre perillós que exigeix imprudents sacrificis de diners, temps, integritat... L'addicció de tenir un somni va esdevenir un valor proclamat —en realitat una corda que sotmetia els individus ingenus a la seva font -.

Finalment, el dret individualista a un somni va fer que la majoria desheretada compartís els ideals i els valors amb els opressors: si saps que tu també pots convertir-te en una mena de Donald Trump i si cobres per accions de la seva companyia, ets un futur Donald Trump, un fan, un seguidor, un creient en els seus valors... Allò amb què Marx va comptar en les seves visions revolucionàries era la ira dels desheretats i alienats, però la classe obrera d'avui és xuclada dins el sistema implicant-la, compromentent-la i fent-la còmplice del projecte empresarial.

El capitalisme convencional defensava el dret dels negocis a l'explotació i el resultat fou l'opressió. El socialisme reformat

defensava el dret dels treballadors a participar en la direcció, i el resultat va ser la ineficiència i l'ociositat. El nou capitalisme proclama la democràcia: la llibertat de tothom de lluitar per una participació més gran en la riquesa però mitjançant la "lleï" despietada de la selva: *munus omnia contra omnes*, i les possibilitats iguals implicades s'anomenen democràcia. L'aparent igualtat de possibilitats és anul·lada per la lògica no escrita de la cobdícia i el poder que sempre eixampla l'abisme existent entre rics i pobres tant horitzontalment com verticalment.

La naturalesa contrària del 3C

Fins ara, les institucions 3C han preferit l'impossible: conservar més la naturalesa física dels objectes que els valors que puguin representar. De fet, l'interès que hi havia darrere el "reconeixement" i la tasca de col·leccionar no eren els valors i això explica per què eren principalment objectes de coneixement, una mena de garantia física de la credibilitat de la informació científica que després es produïa a partir d'ells. Però la informació estava destinada a servir la Màquina, a ser entregada com el producte brut per als agents de la societat que l'utilitzarien per a les seves pròpies finalitats: conquestes, ideologies, projectes socials... o, al final del camí (avui dia), per convertir-los en béns de consum.

Fer el món millor no és, sigui dit de passada, una qüestió de sacrifici perquè va contra la naturalesa divina. Un pot fer el bé sense patir ell mateix i sense que això impliqui gratitud i reconeixement com a conseqüència. Tot el que hem de fer és fer possible una solució fàcil, excepte la guia de l'acció positiva,

en la forma que sigui. Una vegada ens hem unit per fer alguna cosa i establim regles tenim una institució. Però la burocràcia o els mecanismes totalitaris són només administració pervertida i institucions pervertides. En qualsevol contracte social de qualitat no són necessàriament el prec a aquestes distorsions de la seva inspiració primera, que és necessàriament el bé comú. Aquest és el cas dels museus, que no es presenten com a exemples d'inspiració pervertida sinó que ens recorden que allò que volia ser un recordatori i un advertiment (perquè el passat no es repeteixi) es pot convertir en un emmagatzematge passiu o en un relat inútil. El passat és valuós com a tal si serveix per a un present i un futur millors. Si el vostre passat no us pot convèncer que deveu als déus i a la gent una prova del vostre progrés humà, una contribució a la millora de la condició humana, llavors vol dir que el vostre passat només us ha servit a vosaltres, potser només al vostre grup o nació, que va ser mal utilitzat per a produir més d'ell mateix, més de tot el sofriment inútil (esperem que només per als altres!?) ... això en fa un projecte completament improductiu i miserable, i ser part d'ell o un mecanisme d'ell (com és el cas amb els museus) és en primer lloc poc professional i en segon lloc vergonyós.

El diàleg és la manera de discutir matisos i de beneficiar-se del raonament de l'altre: quan les diferències són massa grans, el diàleg és o bé una representació política, o bé un xoc, una guerra (que és el fi de qualsevol consideració humanística). Les opinions oposades exigeixen treball, respecte per als fets bàsics i una ètica humanística com a marc abans d'adquirir qualsevol forma útil de diàleg. Els museus, i m'inclino a pensar que tots ells, poden d'una manera o altra cultivar els elements per al diàleg i la cultura de la pau. Bé, això només ho fan molt pocs.

Això és un pecat, sigui dit sense cap intenció de *pathos*. Si això és perquè la majoria de conservadors mai no han entès la naturalesa de la memòria col·lectiva o de la institució on han passat la seva vida, o si és mer oportunisme i manca d'aquella "civitas" que ens fa formar part d'una possible harmonia social, no ho sé.

Fer del món un lloc millor i millorar la condició humana és la manera més senzilla d'expressar la missió de la memòria col·lectiva. Tota la resta és un malentès, una concepció errònia o, si ho veiem com una inversió d'energia i béns, una maldat.

Si el món és un sistema, que sobreviurà o no, necessita la guia de mecanismes basats en un sistema, o sistemes, de valors positius preestablerts amb tota la riquesa de solucions inclosa. El que és contrari a la cobdícia pot ser afirmat mostrant, demostrant, provant amb proves heretades —mereix atenció, suport i aprovació col·lectiva -. Són moltes, però moltes d'ells entren en la categoria de la memòria col·lectiva, ja que la memòria té el paper natural de filtrar la informació per al bé del progrés a través del temps i l'espai.

Tota acció la naturalesa de la qual és la transferència d'experiència col·lectiva i coneixement format socialment és part d'aquest projecte immens. Tot és un museu, però, naturalment, faríem bé de limitar a les circumstàncies pràctiques aquelles institucions i activitats que afirmen que la interpretació de la realitat és el seu objectiu. Aquestes definicions no ens han de confondre perquè s'abstenen d'assumir una responsabilitat plena. Però, pel fet mateix de la interpretació entren en la categoria de la transferència condicionant i el canvi moderador.

El museu és el mitjà. Conèixer el mitjà és el primer requisit per a qualsevol acció correcta i l'ús de la seva plena capacitat. Però només una professió ben definida seria capaç d'aquest coneixement. Molta gent que treballa en museus té perfecte coneixement de la institució convencional del museu i del seu procés de treball. Però són incapaços de fer-lo servir més enllà de la seva lògica administrativa inherent; no ho perceben com una eina, com un recurs, com un mitjà per aconseguir efectes fora de la lògica institucional immediata. La capacitat d'entendre el mitjà és precedida per la profunda comprensió de la idea de museu, no només la institució del museu, i, en realitat, sorgeix d'ella. Haurien d'estar aquí, com un servei públic, que ajudés a aconseguir la consciència i la comprensió, a aconseguir un millor nivell de vida. Però difícilment poden anar més enllà d'una mera distribució de coneixement.

Imagina que el teu museu ofereix una acció cibernètica correctiva, en comptes d'obres destacades, tresors, obres mestres, riqueses i glòries. Podria (també) qüestionar-se la indiscutible realitat: estava Picasso jugant amb nosaltres? És art, o només escombraries? Pot el teu fill realment fer-ho? Patrocinadors o caps? Qui va crear la Història de l'Art? —i etcètera. Però podríem imaginar que els nostres amos amagats ho tolerarien? Com serviríem l'ordre establert, llavors? Totes les portes poden estar obertes (fet que sembla molt democràtic) però tots nosaltres tenim algunes portes que mai creuem. Una tela que costa al museu vint milions de dòlars i uns altres vint milions de dòlars guanyats en un any per una estrella del tennis es burlen de tots nosaltres. Això pot ser indicatiu d'una

certa manca d'ètica als Estats Units, però és probablement una total decadència moral a, diguem, Bangladesh.

El nou paradigma suggereix que els museus ja no són necessàriament percebuts com una part del complot, encara que sigui inconscient. Aparentment poden ser una part de la solució, diguem, del nostre costat, si el nostre costat volgués dir individus i grups de ment lliure i reflexius, no influïts pels interessos particulars manipulats, i coneixedors del context.

Conèixer el món i entendre la seva manera de fer és l'únic mitjà per aconseguir un món més decent. Qui ho pot explicar? Qui pot oferir la informació no esbiaixada basada en fets palpables i en un llenguatge comprensible per totes les institucions de patrimoni o institucions de la memòria pública?

Si les coses es fessin correctament, tots els 3C haurien de ser molt diferents l'un de l'altre (per això la museologia, la ciència arxivística o la biblioteconomia com a disciplines normatives tenen poques possibilitats d'anar més enllà dels mètodes i les tecnologies). Els museus, en aquest aspecte particular, són més il·lustratius i contenen la majoria dels problemes que existeixen en altres institucions 3C. No hi ha dues comunitats que siguin idèntiques, per tant no hi ha dos museus que puguin ser idèntics. Els qüestionaris sobre les necessitats de la gent tendeixen a donar resultats equivocats. Les qüestions es respondran amb alguns errors incorporats: el vostre públic ja està inhibit: difícilment podeu entrar en contacte amb gent interessada que no va als museus; cap grup coneix les potencialitats del vostre medi museístic i a la majoria de les persones simplement no els interessa. Si decidiu oblidar tot això, resta un problema d'importància crucial: és el vostre museu, la manera en què ha estat concebut, utilitzable per a algun profit real?

L'educació insuficient és una implicació estratègica de l'estratègia empresarial per governar el món: massa estreta o massa tècnica, i que preferentment priva el posseïdor de tota idea significativa sobre la naturalesa de les forces governants, dels processos de la societat, de la circulació del poder i el diner... Encarregar-se de la memòria col·lectiva, pública, és una feina de primera classe per a la societat, clarament la seva matèria estratègica. Treballar en institucions 3C només amb la disciplina acadèmica bàsica com a coneixement és, de lluny, massa insuficient, i si es tolera al llarg de generacions adquireix una legitimitat que és finalment inqüestionable. Per això encara no som una professió, sinó una ocupació dels anomenats professionals que treballen en arxius, museus, biblioteques públiques o especialitzades, i en la creixent varietat d'institucions, tant reals com virtuals, anàlogues, híbrides o del tot "inexistents" físicament. Les professions són potser trenta, cinquanta, és difícil de dir. Les ocupacions són desenes de milers. La diferència principal radica en el nivell de la seva participació en la presa de decisions. Els primers són associats que compten i són ben pagats, els altres són cada vegada més "capacitats portàtils" amb un destí insegur en el mercat del treball. Si agafem el cas del desenvolupament sostenible, podem veure clarament que tot el sector dels conservadors de l'experiència col·lectiva hi és absent: com dimonis podem ni tan sols concebre la idea sense l'experiència ètica de la humanitat i sense la immensa saviesa tan efectivament documentada en les nostres institucions de patrimoni? Impossible i amb tot, no ho fem. Fins i tot són rars els museus d'història natural que tenen una exposició permanent que expliqui l'ètica humana bàsica de la qual prové tot el paradigma del desenvolupament

sostenible. Els nostres avantpassats fins i tot coneixien les tècniques i van transmetre les seves experiències, havien après molt i tenien consells per transmetre, però després vam decidir enterrar-ho tot en la foscor dels nostres magatzems.

Les institucions 3C reconeixen, reuneixen proves, documenten, investiguen, tenen cura i comuniquen, no els objectes, en qualsevol forma tridimensional o fins i tot immaterial. Els objectes, en qualsevol de les seves aparences, són només un memento, portadors del potencial d'informació, de dades científiques, d'experiències i indicis d'ús i significats canviants. Són insubstituïbles (a vegades), però no són ells el que estem reunint, sinó els valors. Els objectes no fan un museu, com J. C Dana va recordar-nos el 1920, només formen una col·lecció.

El patrimoni degudament estudiat i comunicat pot tenir una influència directa en la creativitat cultural i fins i tot d'altres tipus. Si cada museu etnogràfic transferís el focus de les seves activitats a un poble i regió específics (potser basant els arguments en la teoria), les seves vitrines deixarien de ser sarcòfags plens de restes pòstumes d'una arquitectura rural que està desapareixent, i els seus dipòsits i tallers tristos departaments de patologia. Si el museu afirmés amb la seva activitat els valors del dialecte local, podria encoratjar la reactivació de la creativitat en aquella forma de llenguatge particular. Si restaurés les tècniques de la ceràmica tradicional, que està molt amunt en l'escala de valors socials, els conservadors podrien estar segurs que aquesta producció tindria lloc. Seria induïda o bé pel museu, o bé pels mitjans de comunicació i les organitzacions civils estimulades per les activitats del museu.

Siguin quines siguin les especificitats i variacions, el sistema de valors desaparegut o en desaparició pot tornar

a la vida gràcies al patrimoni i, per tant, pot fer-ho aquesta cosa que és considerada un esforç humà, d'acord amb aquest sistema de valors. Això no és només una suposició teòrica. És el cas de formes específiques d'ajuda a la creativitat viva, i que inclouen: organització (campanyes, activitats institucionals) en termes de coneixement necessari, tecnologia i fonts de recerca científica i experiència, i encoratjament a diverses formes de suport social (des de l'Estat, companyies o ONG).

Els objectius són la revitalització com una fidel reactivació de les coses que d'altra manera desapareixerien, o que ja han desaparegut, reforçament com a consolidació dels elements vitals de la identitat en perill, i el reconeixement públic que dona als esforços humans la legitimitat social que no tenen o que ja han perdut en els canvis del sistema de valors.

Exposat a una intoxicació consumista produïda per empreses insaciabls, el món està esdevenint un indret de no-cultura. Per la seva naturalesa autònoma, tota producció cultural inevitablement resisteix totes les estandarditzacions i controls externs. Si està viva, la cultura té el seu propi desenvolupament (que en deriva). Aquest estat és una condició sense la qual no hi ha vertadera producció cultural o vida cultural. Sigui com sigui, hem estat testimonis de la resistència desesperada a la manipulació en la qual les cultures esdevenen, cada vegada més, una altra mercaderia. Les mercaderies estan regulades per les seves pròpies lleis i no poden dependre de la voluntat o l'incentiu d'un individu inspirat. Les mercaderies han de ser estandarditzades, generalitzades, fàcilment reemplaçables, transferibles i flexibles, fins i tot si estan fetes de substància cultural, mentre que els seus productors i la seva producció estan totalment sota el control d'un propietari anònim i distant.

Per esdevenir una mercaderia, la cultura necessita deixar d'existir. En resum, la cultura com a mercaderia és un estat de no-qualitat. Per tant, la “patrimoniologia” o qualsevol altra teoria constructiva presenta una defensa efectiva de la cultura i la vida.

La qualitat pot ser determinada pels criteris d'una llarga tradició, un sistema de valors, si existeix, i per efectes beneficiosos sobre la comunitat quan són mesurats. La qualitat generada pel patrimoni és tot allò que contribueix als valors humans fonamentals de llibertat i d'accions basades en els principis dels drets humans i dels ciutadans i dels ideals humanístics que en deriven. Que l'efecte que exerceixi el patrimoni sigui només l'orgull local o la reactivació d'una tradició oblidada, o, d'altra banda, un sentiment de noble riquesa de l'experiència estètica, dependrà de les intencions, les accions i la receptivitat de l'usuari

Allò que constitueix la qualitat sempre serà conegut pels individus informats i sensibles; també hauria de ser conegut per la professió, o, almenys, pels seus protagonistes actius i valorats.

Per tant, la teoria general del patrimoni (“patrimoniologia”?, “mnemosofia”?)⁴ crea consciència de la necessitat i ajuda a crear accions l'objectiu de les quals és:

- Afirmar i donar suport a la qualitat cultural (educant els membres de la comunitat i els consumidors culturals sobre la qualitat)

---

4 He utilitzat aquests termes en part com a provocació i en part com a possibles solucions des de 1981, quan vaig proposar el terme “patrimoniologia” (“heritology”); la idea principal és deixar clar que si no hi ha cap altra ciència entorn d'una institució hem de fer allò que guia els altres: formar-ne una al voltant del concepte o procés que decidim que és central per als nostres interessos.

- Afirmant els valors genuïns de la cultura, el seu paper i el seu significat, acció cultural, revitalització
- Incloure el patrimoni en les bases de les estratègies de desenvolupament (desenvolupament gestionat)
- Afirmar i ajudar el desenvolupament de la ideologia de qualitat dinàmica
- Promoure el patrimoni com a: competències oblidades, valors, caràcter, autoconfiança, i com a base de la indústria del turisme.
- Promoció de la Filosofia de la Sostenibilitat com la Visió Moral del Desenvolupament (i contra l'excessiva orientació cap al benefici).

La nova doctrina de la conservació, possible només com una acció àmplia i omnipresent, inevitablement ens dirigirà cap a les accions socials a gran escala amb l'objectiu d'establir una coherència i una prioritat de criteris de valor en una societat o comunitat donades. La resta és mera tècnica. Els dos problemes bàsics eren, fins ara, en primer lloc, que les institucions 3C mai van pensar en elles mateixes com a parts de la professió mateixa, i, en segon lloc, que qualsevol preservació és una qüestió de preservar la integritat física, de manera que (com a resultat!?) l' intangible esdevé protegit. Com s'ha dit en un altre lloc d'aquest llibre, això només, paradoxalment, va ajudar a la decadència. És a dir, un fet no reconegut de la nostra modernitat és que (particularment) els museus es van convertir en un epítom de coses innecessàries i supervivents, inadequades per a la contemporaneïtat i per tant dipositades en museus. Com que hom no pot ni ha de sotmetre els vells, que són només, segons tots els criteris, un

pes per la societat, a l'eutanàsia, creem zones d'agonia on són rebutjats com a inútils.

D'aquesta manera, la preservació esdevé la cerca de la qualitat i la retenció dels resultats així establerts. El mètode és la comunicació pública com ara l'exposició en prestigiosos llocs públics d'institucions 3C, ajudada per la formidable perícia en disseny comunicacional i tècniques de màrqueting, de manera que la qualitat documentada i interpretada obté la màxima atenció i transmet el conjunt de missatges essencials que es pretén. La manera de comunicar ha de ser tal que doni inspiració i provoqui la implicació individual. D'aquesta manera, es dona espai públic a la qualitat —la rellevància sense la qual s'enfonsaria en el relativisme del “dret individual” al judici independent -. Naturalment, el dret és correcte, però la societat viu damunt valors compartits, que al seu torn fan possible la noció mateixa de patrimoni específic i la seva mateixa identitat col·lectiva. Això fa possible la celebració de l'especificitat i la diferència com una varietat benvinguda. D'aquesta manera la diferència deixa de ser el capital manipulador per als impulsors i traficants de conflictes.

La saviesa va crear el món

Se suposa que tots els recursos naturals són renovables. Hauríem de construir els nostres només d'acord amb aquesta norma. Tota la resta no està a l'alçada del que s'espera dels humans: Déu no pot ser concebut o imaginat, així que el sentit original de la creació dels humans a imatge seva és en realitat: a imatge de la seva saviesa. Correctament entès, el

nostre entorn total és la seva presència, la seva imatge, i la font de tota saviesa, almenys la que ens és accessible.

La saviesa suprema és viure d'acord amb la natura, amb els seus productes, el seu ritme, les seves freqüències, i en la mesura que sigui possible ser part d'ella. La natura conté tot el que necessitem i el potencial per resoldre qualsevol problema que puguem tenir. El nostre desenvolupament té sentit quan fem coses seguint la inspiració. Per fer-ho, la condició fonamental ha de ser l'estudi i la comprensió de la natura.

La saviesa és alhora estratègia i continguts, l'essència del disseny. La natura és un holograma de subtileza immensa i inconcebible: qualsevol part d'ella és la imatge del conjunt, i en conté el codi complet. Nosaltres, creats a imatge de Déu, som en veritat la imatge de l'Univers, el codi sencer del Cosmos en una de les seves formes, no una partícula perduda, inestable, elusiva, sinó una part del tot. Tan eterna com el mateix tot. Això és la probabilitat (per poc científica que sigui) en el cas de l'aparició dels genis que, amb la seva memòria no esborrada i la seva sensibilitat ampliada, podrien ser el nostre pàl·lid lligam amb el diví.

La saviesa ens preserva dels vicis pels quals alguna elit falsa o malvada es beneficia a expenses dels altres. La saviesa ens ensenya que el caràcter i la integritat són més importants que el guany econòmic o material o el mer prestigi públic. Naturalment, quan la pobresa és generada intencionadament (com en l'augment sense precedents del preu del petroli) podem concloure que és un cultiu directe d'una atroç plenitud de raïms de la ira, la desesperació, la por i l'odi. Com sempre proporcionaran les coartades necessàries per als grans projectes de conquesta: de les ments, de les butxaques, dels destins... El

que es manipula també es pot guanyar, es pot convertir en una unitat estandarditzada, multiplicable, empaquetada, calculada i analitzada estadísticament: el consumidor, l'ésser humà com a mercaderia final del procés de la Cobdícia obscena que regna en el planeta. El gran saqueig del Planeta per a profit d'unes poques generacions de potentats, els reis i pars de la nova Edat Obscura, està retallant totes les possibilitats de supervivència. Per fer paradoxal el destí comú, els gens, espermes, i cossos congelats i tot el que es necessita per a recrear la mala llavor, serà probablement l'única cosa que restarà de la humanitat, una estranya garantia que l'espècie humana sobreviurà. Tenen els diners i la vanitat per fer d'això el veritable guió de la catàstrofe. La missió de les institucions del patrimoni és com la de les institucions espirituals: la supervivència espiritual com a continuació de l'ètica humana amb totes les qualitats humanes que sustenta. La saviesa va ser sempre l'essència del coneixement, la substància més enllà de la quantitat d'informació i l'únic sentit amb significat de la dolorosa i noble experiència humana. El coneixement sempre és una matèria primera de la saviesa; una possibilitat entrevista, una possibilitat sentida... El coneixement de la societat és gairebé una afirmació idiota: significa que aquell a qui admirem com a solució de la societat és un individu àvid i barrut. Fins ara la societat occidental moderna ha estat dirigida per bergants i mentiders empresarials. El resultat el coneixem prou bé.

Com el llenguatge, està compost de mnemes, frases, metàfores, pautes de conducta, figures i esdeveniments estimulants amb els seus significats interiors, coses esperades i coses negades, sentiments i afirmacions, tradicions, institucions, ideals... És un marc per a totes les nostres

preocupacions i accions, el comú denominador de tot el sector de les institucions 3C que ens situa fermament:

- En el cantó públic del contracte social.
- Ens fa per definició no comercials i sense beneficis (no per al benefici).
- Compromesos només amb l'ètica humanista quan ens hem de definir.
- Compromesos amb la seriositat i l'honestedat científiques quan sospesem els arguments.

El món d'individus i comunitats feliços és una idea compromesa o bé per sectes religioses de mentalitat estreta o bé per utopies socials que han demostrat ser un fracàs des de fa molt temps. Quan aquests sistemes es van debilitar i fragilitzar, van ser tombats per l'anomenat món lliure. Fou un procés estrany i complex només explicat en part.

Amb el triomf del capitalisme o, si aquesta és una paraula massa passada de moda, el triomf del TENIR sobre el SER, ens acostem finalment a la societat no política i (en aquest sentit) no ideològica, encara que d'una manera estranya.

Els museus o, de fet, les institucions 3C, haurien de ser part de la solució. Específiques com són, i ocupant una posició tan central en qualsevol sistema, poden fer la distinció. Qualsevol record és també la interpretació del seu tema. La interpretació de la realitat és per definició una part central del procés de construir el sistema de valors, i del que es tracta és del sistema de valors.

El nucli del sistema de valors és una norma: una espècie de projecció ideal d'allò que considerem el nostre jo reeixit, la imatge de la condició humana ideal en algun estat possible,

encara que potser inabastable. La norma és una projecció del nostre jo col·lectiu ideal. Naturalment, en les seves formes funcionals pot tenir esperances bastant realistes. Però, de tota manera, construïm la societat de la justícia, l'amor, la compassió, la solidaritat, etc. Tot això està lluny de qualsevol realització satisfactòria.

El que constitueix el significat de les accions no ha estat mai l'arribada, sinó el viatge. L'acompliment, encara que gairebé mai és el que s'ha imaginat, no és sinó el començament d'un nou esforç, una nova projecció idealista, no com una fugida sinó com una aventura que es vol tenir. Vivim mitjançant el canvi i l'establiment de noves metes. Som viatgers.

Els humans som éssers espirituals. Aquest és el motiu pel qual som simbòlics en les nostres interpretacions de la realitat i pel qual necessitem rituals com a escenari social. Per conèixer-nos a nosaltres mateixos necessitem explorar la naturalesa humana i per a donar-nos una interpretació significativa de l'existència necessitem explorar incessantment l'espiritual dins i fora de nosaltres.

El que ens fa diferents dels altres animals és la convicció que devem a algun principi creatiu, al que fos que existís amb l'esquema realitzat com el nostre món assolible. Sentim que no estem condemnats a impulsos primaris i a instints d'autoconservació, però sostenim que la nostra "tabula" conté aspiracions superiors que en algun punt sovint assignem a la naturalesa divina de la nostra creació.

La circumstància interessant és que en totes les cultures i en totes les civilitzacions més o menys estem d'acord sobre la majoria de la varietat de les millors qualitats assignades als éssers humans. Diferim en manifestacions, costums,

expressions i interpretacions, però hi ha aquest dret implícit de basar-se en les virtuts com la única aposta segura respecte a la qualitat de la condició humana i el sentit de l'ésser.

La memòria col·lectiva no està destinada a la minoria selecta. El seu finançament, en tot el procés de treball de les seves institucions, és social, i així hauria de ser la seva missió. Les institucions de propietat privada i orientació parcial són una possibilitat (com els museus que pertanyen a individus o empreses privades), però la noció europea de museu, arxiu o biblioteca és la d'institució pública. Quan diem que són implícitament democràtics, no ens referim tan sols a la seva naturalesa pública, sinó a la naturalesa de la seva tasca: són aquí per ajudar la societat democràtica en els seus ideals.

Pel que fa a la democràcia, el que significa bàsicament és la societat d'igualtat d'oportunitats. En les seves condicions bàsiques, hauria de donar a l'home educació gratuïta, atenció mèdica gratuïta i seguretat en l'entorn social: equitat malgrat totes les diferències que puguem tenir o, en resum, drets humans. Respecte a les institucions i accions 3C, hauríem de seguir simplement les frustracions i oferir una cura on i quan veiéssim que podem ajudar. I podem fer-ho pràcticament a tot arreu.

No és exagerat dir que l'objectiu general de les institucions 3C és un individu lliure en una societat pròspera i tolerant. Encara que això sembli estar lluny de la capacitat d'un museu d'història natural o d'arqueologia, no és així. També ho poden fer les institucions o les accions d'un arxiu o una biblioteca. Haurien de contribuir a la integritat de la societat de manera que puguem passar del govern a l'autoritat: de nosaltres i ells a només nosaltres.

La professió del Patrimoni

Operador del patrimoni, oficial del patrimoni, patrimonialista... aquests poden ser els termes per al nou perfil professional. D'altra banda, existeixen de moltes maneres, però es veuen desenfocats per les particularitats dels àmbits ocupacionals a penes connectats.

Naturalesa de la cibernètica

L'activitat destinada a contrarestar només esdevé possible si coneixem la situació, és a dir, les dimensions i l'abast de l'agressió. Per tant, òbviament, dues coses són importants: conèixer el món i conèixer el medi. La primera cosa la podem aconseguir quan ens adonem que el nostre present és l'únic punt de partida lògic i l'únic punt de retorn, tant si volem explorar el nostre passat com preveure el nostre futur. Aquestes dues qüestions són en gran part una teoria de la professió. Tant si als museus els agrada com si no, el passat canvia sempre, és constantment repensat i reevaluat. Aquest és un procés espontani, producte de l'impuls natural que resulta de les circumstàncies específiques del present. Habitualment inventem el passat que millor s'adapta a les pautes de valors del present. Com que això és fins a un cert punt inevitable, el problema és que això s'hauria de fer com un procés racionalitzat i controlat i per tant altament efectiu de cara a uns objectius èticament correctes.

Els museus s'han de formular sobre la base de la lògica de la dialèctica i la cibernètica. Totes dues expliquen l'evolució de les coses com una tensió entre dos pols. "En la dialèctica, la tensió entre la tesi i l'antítesi crea la síntesi; en la cibernètica, la tensió

entre l'amenaça i l'activitat contrària produeix un equilibri estable capaç de mantenir la norma".⁵ Sense exagerar, podríem dir, però, que els museus podrien ser efectius en aquest sentit ampli de necessària *homeostasi* que, si no impedir, certament podria alentir el procés d'entropia. Derrotant l'entropia allà on es crea podríem ser també capaços d'obtenir millors resultats per al nostre esforç de continuar els codis culturals. Com a un de sol entre els mecanismes d'autodefensa, els museus no resolen res, però poden contribuir considerablement a una possible solució. Aquesta idea de reacció contrària és molt més antiga que la cibernètica —podem fer-la remuntar, en el nostre cercle cultural, a Hipòcrates-. Hipòcrates va emprar el terme *ponos* per a descriure l'esforç de defensa d'un cos en una malaltia. Quan McLuhan parla de l'"equilibri com a estratègia de la força rectora de qualsevol cos", ho entenc com una aproximació fonamentalment cibernètica. En aquest sentit, la força rectora de la societat (si la societat pretén viure i prosperar) hauria de ser la cultura, la cultura espiritual. Tot i que podem ser conscients que aquest no és el cas almenys del Renaixement ençà, tenim bons motius per a l'alarma quan veiem que les forces de la civilització (ja sigui el benefici o "només" la prevalença del "posseir" sobre el "ser") prenen el control total de la nostra nau espacial, la Terra.

Els nostres museus ens haurien de capacitar per a entendre el món i el nostre lloc en ell: "El senzill missatge de la cibernètica és: Entén-te a tu mateix! Fixa't en el que fas!".⁶ I

5 van Dajn, Rul. 1982. Prema novoj moralnoj revoluciji. Kultura, nº 59, 1982. Beograd.

6 van Dajn, Rul. 1982. Prema novoj moralnoj revoluciji. Kultura, nº 59, 1982. Beograd.

això, sense afegir gaire més, sembla una base sòlida per a la missió d'un museu. Com a individus i com a col·lectivitat, hem de ser ben conscients de què som i de què estem fent. Els museus, tal com són ara, no ens ajuden: prefereixen o bé el distanciament científic, o bé el conreu nostàlgic del passat, ja que aquestes dues aproximacions són ben tolerades pels detentors del poder (dels quals els museus depenen de moltes maneres) i pel públic condicionat per l'educació.

Respondre a les necessitats

Quines són les necessitats de la vostra gent (per "gent" vull dir aquells a qui un museu en particular se suposa que serveix, és a dir, una comunitat determinada)? Qualsevol teoria sociològica, econòmica o psicològica pot oferir una anàlisi de les necessitats. Poden ajudar una mica, però seria molt millor conèixer més profundament la comunitat en qüestió. Un museu ha de tenir un profund coneixement de totes les subtils que formen el passat i el present de la seva cultura. Coneixement que va més enllà dels mitjans obvis, coneixement ple de la identitat complexa d'aquella comunitat particular. La tasca dels museus és simplement la continuació d'aquesta identitat, incloses les seves forces de canvi immanents. Els museus no creen cultura, l'ajuden a sobreviure. No substitueixen la cultura o les tradicions agonitzants, sinó que actuen com a estructures de suport afegides que impedeixen l'ensorrament i encoratgen una cohesió interna vital. A part d'això, no es pot dir gran cosa més a nivell general.

Conclusió

Per poder-ho dur a terme, haurem de fer un canvi en la nostra estratègia global, del coneixement a la saviesa. Aquesta darrera és “només” coneixement amb objectius nobles i morals —una cosa senzilla que conscientment no hem esdevingut, com cap altra civilització de la història humana, una societat de memòria perfecta-. Tenim tot el conjunt del coneixement humà finalment i literalment a la punta dels dits a través de l’oceà sense fi de coneixement que l’espectacular internet fa possible.

Però, malgrat això, som part d’una estratègia planetària suïcida únicament perquè un altre cop hem cedit el lideratge a Mammon i els seus malvats sacerdots, i ens hem convertit en filisteus. Cap patrimoni, els seus residus en col·leccions de museus o les seves restes vivents, pot tenir mai vertader sentit si no es converteix en veritable saviesa.⁷

Fent tot això, podríem concloure que totes les institucions de la memòria pública no són més que una part d’un esforç col·lectiu global per donar sentit a les nostres vides i fer que el nostre planeta sigui o continuï sent habitable per a tothom. La responsabilitat, consistent en una profunda comprensió ètica i professional, és el camí de la salvació.⁸ En aquest context, parlar sobre museus separadament només té sentit quan ens centrem en la museografia, és a dir, el conjunt de tècniques i mètodes específics dels museus. El mateix podem dir de

---

7 Si rebutgeu aquest terme aparentment no científic, tingueu presents si us plau les biblioteques senceres de llibres escrits sobre termes igualment no científics —l’amor, per exemple-.

8 Dillon S. Ripley sovint esmentava la “salvació” com l’objectiu fonamental dels museus i la seva missió.

la ciència arxivística i la biblioteconomia, que, com a tals, corresponen a les seves pròpies institucions.

Imaginem, però, el dia en què podrem compondre una megaprofessió de ple dret, un contrapès fort i ineludible a tots els protagonistes agressius o insípidos d'aquest turbulent Planeta que hem indicat al començament.

From vanity to wisdom. The cybernetic role of heritage

Tomislav Šola

The world needs an active collective memory

Sweeping change renders all values fragile and endangered, bringing with it an upsurge of protective actions to counteract these seemingly inevitable processes. The fact that international heritage organisations have finally admitted intangible heritage into the scope of interest and mission of 3C institutions, testifies what even administrators had realized: we are losing the coherence needed for the secure feeling of the stable self.

Life was deceptively easy before: heritage was palpable, three-dimensional and therefore its quantity plus the quality of preservation equalled the success of keeping the heritage there, - or “preserving it for future generations”, which was often the professional phrase used.

Therefore, the inclusion of so-called intangible heritage into the definition of museums has slipped in with its full impact or implications as yet unrecorded. The rare few true connoisseurs of the collective memory have understood the change of paradigm. Nothing can be the same any more.

The careless majority, either immersed in their daily routine or simply believing that reality is what you can touch,

is still unaware that we have implicitly committed ourselves to another set of priorities compared to the one before.

The very term “intangible” is in itself proof of the vain fixation on physicality more than a proof of progress. Heritage was ever only intangible whereas some of it could have been evidenced in three-dimensional and palpable forms. Therefore, we do finally understand that 3C institutions are about values and, consequently, it is values that are being endangered. Only when a certain value disappears from the scope of the intrinsically important configuration of reality, do we experience the true danger of disappearance and the decay of its physical substance.

The danger of contemporary society is the total relativism which will crumble collective experience to the uncritical level of any individual, paradoxically trying to suggest freedom of choice and the importance of every individual being. Yet, we do know that probably two thirds of individuals in an average western society do not want liberty. What seemed only an intellectual construction assigned to Fromm and some socialist intellectuals, became an evident reality: the flight from freedom indeed became our reality, —not only an item in the medical anamnesis of psychiatric patients that seemed reserved for places kept for those citizens who stumbled and staggered under specific, more personal life circumstances. The world alienation was an ugly loan from Marxist philosophy that was made ridiculous by the usurpation by the bureaucratic, totalitarian regimes,— therefore invalid and overstated as a possibility in so-called “western democracies”. Yet, citizens who denied themselves the freedom of decision succumbed

to massive manipulation and became overwhelmed by the wild rhythm of life overburdened with false ideals and needs. What the mass media does is a constant affirmation of solitude, selfishness, egotism and greed, —a sort of vulgar materialism that only decades ago seemed to be some American deviation that would never achieve any coherence of true life orientation and reach cultured Europe. It is a sort of negative value system made legitimate and, within the circumstances of a merciless society,— even a usable model of successful survival.

Most objections to world reality are easily dismissed as “conspiracy theories”. Of course, the majority of the population would have difficulty understanding their time as governed by grim criminal minds around an ebony table, like in a Bond movie. Rightly so. The conspiracy is much more subtle and imperceptible: it is the very nature of our dominating economies, of their bulging, international bodies that project it to one and all, to the banking system and finally to the system of values that claims privatisation to be the solution to all the problems of the world. Who imposes this value system and stimulates public support? The ebony table is just a metaphor but, indeed, a correct one. There are no written documents, no system no conspiratorial meetings.... Well there are, but they are greatly dispersed and literally penetrate the entire socio-economic and cultural sphere, —in fact the totality of the governing structures.

The aggression of corporative business has bothered the world ever since the end of the industrial revolution. It has pushed the world into cruel conquests of nature and helpless peoples, desperate revolutions and bloodshed of the innocent.

Of course it is a growing and very much present conspiracy.⁹ Corporative business has imposed globalisation to transform the entire world into a unique and free market, ready to be conquered by the unlimited concentration of power. Excessive privatisation has turned politicians into mediators towards the public sector either by selling to private owners or by using public money to pay back debts, improve important public sectors or cover programmed losses or bankruptcy.

Science itself was turned more and more into an obedient servant to corporate capital by the excessive privatisation of the educational system and research institutes. While most museums in Europe remained entirely protected by the secure, constant if not generous support from the state, those across the ocean experienced exposure to the market and the liberal views of the rich members of their boards of trustees. Seemingly overviewed by public participation, they were increasingly disciplined into market-minded behaviour. Being interesting and useful to their users was not the effect implied, so much as being well in the line of mainstream policies subtly or openly dictated by the omnipresent establishment. Firing certain directors when it was matter of principle of what and how to do things in museums, demonstrated firstly that museums were not even perceived as autonomous and that their employees were far from being accountable partners for any public dispute with their powerful stakeholders. Both consequences may appear questions of definitions but actually mean, like all the described circumstances of public work, that we are not allowed to conceive or build a system of

---

⁹ This text was written before the November 2008 crash of corporations, saved by public money.

values independently, let alone suggest the norm which would appear to be natural (contribution to the welfare society by input of quality information and the wealth of former human experience), but would appear rather (God forbid!) socialist or simply crossing the expected limits of implied passivity and, why not be precise, social autism. It is like implying that institutions are not there to guide society but to guard society. The first is to consider institutions as a cybernetic mechanism; there to help us prosper, while the second is to give legitimacy to what is being produced as the governing value system. In practice and in brief, with all the paradoxical cynicism of the present world, if you have gigantic favelas, if poverty and illiteracy (in which visual, aesthetic literacy is not only the least important but never even mentioned), —building there a 100-million-dollar contemporary art museum would be considered by most media giants that dictate the ways of thinking as the phenomenal gesture of corporate sponsors and the victory not only of art but also of the profession. *Mutatis mutandis* you will recognize this “generosity” all too often as not only tolerated by the profession but as taken in its full legitimacy. The despised theory (any good theory is nothing but the practice evaluated and compressed for transfer) sees clearly that museums become part of the problem instead being part of the solution. What a shame, (one would almost exclaim so “unmuseologically”!) to have such enormous reservoirs of experience, skill, knowledge and solutions of our predecessors stored and so rarely used for anything better than producing and distributing more (either unused or unusable) knowledge. The decent, honest, daily and banal need of our user, even our tax payer (!) is disregarded.

The turmoil of the social mind

The New Right will indeed have a long historical chance to remain at the scene as a mere additional manipulative scheme. Its upsurge coincided with the fall of repressive systems of so-called socialist or communist determination. But, the chance was used to do away forever not only with those systems but with the utopia behind them,— that made it possible.

No doubt the state was a bad master completely manipulated and misused by the administration gone corrupt, by the government of the mediocre who created the only environment suitable for their prosperity: ideologized bureaucracy. Thus the stupid and useless had a historic chance.

But, even the equal distribution of poverty had its advantages. The majority that the Parties called “masses” was secure and enjoying relative peace and prosperity: free health care, free education, social security and peace.

Masses like their collective identity, sometimes to a terrifying extent, —but not in times of peace. There was this insatiable individual ego craving to conquer the world, able to assume the illusion of total uniqueness, and the right to exceptional destiny that had no space. The East offered only collectivism and the myth of hero sacrifice. The West offered the perfect illusion: dream a penny: all can be bought, all is there to be taken but “ifs” were not mentioned. Any ego is potentially as big as the universe, and the less quality it has the bigger the dream about itself it is ready to cherish. That was made impossible. The Corporative World, The Greed Oligarchy, though not as organized as the conspiracy theory would suggest,— felt that and offered it.

When the Eastern block collapsed, for the former socialists, the historic chance changed masters from stupid and mediocre to the wicked gluttons of power and greed, —the new dictators and their hierarchy of power. In spite of true dictatorial power of most socialist regimes, the dominant characteristic of power-holders and of the system itself was, in one term, foolish repression. This has changed, so now, the population enjoys the reign of the variety of genuinely vicious and false elites. Freedom, emancipation and integrity are again at a loss.

The majority is not called “masses” any more but a mob, vulgus, herd —all hypocoristic names that effeminate power-holders assign to their beloved population,— their voters. Of course, this general characteristic of predatory capitalism is less visible in rich countries, but the poor always get more than their fair share of trouble.

Therefore, the wickedness of the provoked fall of socialism is not in the destruction of regimes that existed (for most) upon betrayal of ideals. That was rightfully seen as long doomed, but in the implied break with its utopian basis. Nobody said or even hinted: good, that the world got rid of some regimes and freed the population, so now they may have a chance to form their societies upon correct practical solutions for their ideals. The euphoria of destruction (usually much greater than the joy of long, painful building) has even eliminated the question. It happened as planned and expected: the pendulum will sway to the other extreme. And, alas, it did.

We have growing globalisation which in most cases signifies acculturation or even deculturation. Like anything, globalisation has always been there but never so fiercely and subtly at the same time, dividing the world into feet and

brains, into poor dying devils and shameless consumers. Whatever it does in economy is our concern, but what it does to cultures or, briefly said to any variety, any other-ness, any difference and specificity, is a plague.

In any city of the world we might see curious guys in their fifties, very macho, with Stetson hats, American string “cravat”, leather jacket and western boots getting out of their Grand Cherokees with seats that remember their butts next time they get into one of those revolving, heated, travelling thrones of the brave-new-world class of people. If his English is poor, don’t get puzzled: his mind is American, and (deep in his soul) he would do his Grand Cherokee for being able to speak some Huston accent impeccably. But, the work is done: an acculturated individual, a strange GMO seed in his own cultural environment. Besides: an epitome of success, —so that the young can learn from what they see outside their schools. My question is simple: should any curator, first,—notice it and, secondly make an exhibition which would be, say. named: Being a Croat/Finn, Portuguese, Catalan is “passé”, or, Culture without pride, or: The conquerors of the mind”, or: Do WE still exist? If the answer to both questions is NO, then you as a curator, either judge me as a “commy”¹⁰ or simply a professorial geek who doesn’t know the practice.¹¹

However disastrous acculturation may be for the local cultures that die out daily, there is a stage further: the state of no culture at all. Deculturation means the total lack of any

---

10 By the way I had a possibility and it would have paid off well, but I never was.

11 By the way, I worked 15 years in practice and continued ever since to consult practitioners, so besides criticism I also have a full understanding of the risks a reformed curator would be obliged to take.

culture (except maybe some sub-species, some group culture, made up as coherence stemming from specific troubles and circumstances), being without living, own system of cultivated values, especially of those inherited, intended to be passed on as the specific value or set of codes. It means that those individuals and groups think, eat and wear as told by the mass media, by the false elites, i.e. they live up to the “values” as they are seasonally delivered by creators of cultural or any other goods and promoted by the media.

Now we have to adjust to that philosophy that has nothing to do with life. It was Marxism, wasn't it? But the love for wisdom as the term would suggest, implies more than the socialist sage a century ago could have thought of. Be that as it may, we need to adjust to the fact that having five houses with 235 rooms altogether, and a collection of luxury class cars is the ideal we should all strive for.

If this dangerous planetary folly is supported at least implicitly or hypocritically by all institutions that enjoy the power of reigning, we are in a deep trouble. Should memory institutions be part of it? As that seems to be the case, we may rightfully contemplate possible capacities that have not yet been used to fight the threat.

Due to the recent changes of the world becoming unipolar and dominated by the barbarian West, we seem to have lost any practical connection to virtues as the desired objective of any human endeavour. Disregarding the fact that humans were never much of achievers in this particular sense, we hardly ever touched the essence: it was there pushed aside, re-interpreted, manipulated or betrayed by the practice, —but it was there.

Installing Greed in the place of all ideologies gives a feeling of strange freedom, but we are just lost and without orientation. And, again, the conspiracy theory may point to somebody saying that masses are best controlled when scared and lonely. But, the value system and power owners are the definition by the fact of their nature. The crime repeatedly unpunished is not just improper but it changes the nature of society. Of course the banking oligarchy like our greed and they will assist our insecurity and its rationalisation in the constant possession of trivial things. One has to remember that usury was a crime everywhere and during all times, until our present day when it became high business. Banking corporations achieved modern slavery because they penetrated present-day society so as to create despair and offer a consolation for it, —wrapping it all up in the glamour of identification idols, —true front-persons for a hullabaloo campaign aimed at our neurosis, turning us all, finally, into wooden Pinocchios at the fair. The negative value system alienates us from any positive norm.

The point is, of course, to build a society based upon respect for differences and recognition of the unequal contribution we can make to it. Yet, solidarity and compassion should make it a more or less harmonious unity in which basic needs should be cared for and any creativity supported and awarded both in terms of social recognition as well as material compensation. The values of the transcended self and generosity, not the image washing one imposed as a model, but the genuine, everyday compassion that makes communal living a pleasure instead of a trauma.

The ideal of transcending the mere ego should be the core of any normative reflection.

There was no Russian Dream or Chinese Dream to propose themselves as alternatives to the American one. In brief, the mass was well but deprived of dreaming. And that was fatal. It was the dreams, the illusions, and the life of unlimited possibilities that were lacking. The dream of a classless society and free affluence based upon improved human nature was evidently a false, simplified vision nobody believed any more (its resemblance to the Christian paradise was always astounding and distant at the same time).

The further western mystification of having a dream is a derivation from creative individuals. If your life is trivial, have somebody else's! The everyday offers a myriad of identifications. Be free, choose! So ordinary people are persuaded daily to thus acquire their own dream because having a dream made their idols what they are now: the epitomes of whatever the Fortuna may offer in its cornucopia. Describing its contents is the daily joint creation of producers of goods and the media. For the ordinary, a dream is a dangerous monster requiring immense and incautious sacrifices in money, time, integrity...The addiction of having a dream became a proclaimed value, —actually a string subduing naïve individuals to the source of it.

Finally, the individualist right to a dream made the deprived majority share the ideals and values with the oppressors: if you know that you can also become some Donald Trump and if you are paid by shares in his corporation, you are a Donald Trump to be, a fan, a follower, a believer in his values.... What Marx counted within his revolutionary visions was the

anger of the deprived and alienated, but today's working class is sucked into the system by being involved, compromised and made accomplice in the corporate project.

Conventional capitalism defended the right of business to exploit and the result was oppression. Reformed socialism defended the right of workers to participate in management, and the result was inefficiency and idleness. New capitalism claims democracy: everybody's freedom to fight for a bigger share of wealth but by the merciless "rule" of the jungle: *munus omnia contra omnes*, and the implied equal chances are called democracy. The seeming equity in chances is annulled by the unwritten logic of greed and power which always widens the gap between the rich and poor both horizontally and vertically.

The counter-active nature of 3C

So, far 3C institutions have preferred the impossible: more to preserve the physical nature of the objects than the values they might represent. In fact, the interest behind "recognising" and collecting was not values and that explains why they were mostly objects of knowledge, a sort of physical guarantee of the credibility of scientific information that was afterwards produced on the basis of it. But, the information was meant to serve the Machine, to be delivered as the raw product for the agents of society that would use it for their own ends: conquests, ideologies, social projects....or at the end of the road (in our present-day), —for transferring it into consumer goods.

Making the world better is, by the way, not a matter of sacrifice because it is against the divine nature. One can do good without suffering herself/himself and without implying gratitude and recognition as a consequence. We do have all there is to make an easy solution possible, except guidance of the positive action, in whichever form. Once we unite to do something and set up rules we have an institution. But, bureaucracy or totalitarian mechanisms are just perverted administration and perverted institutions. In any quality social contract they are not necessarily the prayer to these distortions of their prime inspiration, which is necessarily the common good. Such is the case with museums that do not stand there as examples of perverted inspiration but do remind us that what was meant as a reminder and warning (so that the past is not repeated), can be turned into passive storage or a useless story. The past is worth as much as such if it serves a better present and future. If your past cannot convince you that you owe to the gods and people proof of your human advancement, a contribution to the better human condition, then it must be that your past has served only you, maybe only your group or nation, —that it was misused to produce more of itself, more of all the useless suffering (hopefully for others only!?)... It makes it an entirely unproductive and miserable project, and to be part of it or a mechanism of it (as is the case with many museums) is firstly unprofessional and secondly shameful.

Dialogue is the way to discuss nuances and to benefit from the other's reasoning: when differences are too great, dialogue is either a staged political performance or a clash, a war (which is the end of any humanist consideration). Opposed opinions

require homework, respect for the basic facts and humanist ethics as the framework before acquiring any usable form of dialogue. Museums, I am inclined to think, —all of them, can in one way or another cultivate the arguments for dialogue and the culture of peace. Well, only rare ones do. This is a sin, —said without any intention of pathos. Whether it is so because most curators have never understood the nature of the collective memory or of the institution they have spent their life in, or whether it is mere opportunism and lacks this basic “civitas” that makes us part of a possible social harmony, I would not know.

To make the world a better place and to improve the human condition is the simplest way to express the mission of the collective memory. All else is a misunderstanding, a misconception or, if we see it as invested energy and assets, —a mischief.

If the world is a system that survives or not, it must need the guidance mechanisms that are based upon a pre-set positive value system, or systems, with all the wealth of solutions included. What is contrary to greed can be affirmed by showing, demonstrating, proving by inherited evidence, —it deserves attention, support and collective approval. They are many, but many of them fall into the category of collective memory, as the memory has this natural role of filtering information for the sake of progress through time and space.

Any action whose nature is the transfer of collective experience and socially-formed knowledge is part of this huge scheme. Everything is a museum but, of course, we would do well to limit to practical circumstances those institutions and activities that claim the interpretation of reality to be their

aim. These low definitions should not embarrass because they refrain from taking on full responsibility. But, by the very fact of interpretation they fall into the category of conditioning transfer and moderating change.

The museum is the medium. Knowing the medium is the first prerequisite of any correct action and the use of its full capacity. Yet, only a well-defined profession could be capable of such knowledge. Many people working in museums have perfect knowledge of the conventional museum institution and its working process. Yet, they are unable to use it beyond its inherent administrative logic; they do not perceive it as a tool, as a means, as a medium to achieve effects outside the immediate institutional logic. The ability to understand the medium is preceded by the profound understanding of the museum idea, not only the museum institution, or indeed it stems from it. They should be there as a public service, to assist and help towards awareness and understanding, towards a better standard of living. Yet, they can hardly move any further away from a mere distribution of knowledge.

Imagine that your museum offers corrective cybernetic action instead of *highlights, treasures, masterpieces, riches and glories*. Could it (also) question the indisputable reality: Was Picasso fooling us? Is it art or just trash? Can your kid really do it? Sponsors or bosses? Who creates History of Art? —And so on. But could we imagine that our hidden masters would tolerate it? How would we serve the establishment then? All doors may be open (which does seem very democratic) but all of us have some doors we never go through. A canvas that costs a museum twenty million dollars and another twenty million dollars earned yearly by a tennis star mock us all. This

may be indicative of a certain lack of ethics in the States but it is probably utter moral decadence in, say, Bangladesh.

The new paradigm suggests that museums are not any more necessarily perceived as part of the plot, even if an unconscious one. They seemingly can be part of the solution, on, say, our side, if our side would mean free-minded, thinking individuals and groups, unbiased by the manipulated particular interests and aware of the context.

Knowing the world and understanding its ways is the only means to a more decent world. Who can explain it? Who can offer the unbiased information based upon palpable facts and in a language understandable by all heritage institutions, or institutions of public memory?

Correctly done, all 3C should be very different from one another (That is why museology, archive science or librarianship as normative disciplines stand little chance of reaching beyond methods and technologies). Museums are, in this particular respect more illustrative and contain most of the problems that exist in other 3C institutions. No two communities are identical, so no two museums can be identical. Questionnaires about the needs of the people are apt to yield wrong results. The questions will be answered with some built-in misconceptions: your public is already inhibited; you can hardly get in touch with interested non-goers; neither group knows the potentials of your museum medium and most people just do not care. If you decide to forget all this, one problem of crucial importance remains: is your museum, the way it has been conceived, usable for any real benefit?

Insufficient education is a strategic implication of the corporative strategy of governing the world: too narrow

or too technical, —preferably depriving the owner of any significant insights into the nature of governing forces, of societal processes, of the circulation of power and money.... Being in charge of collective, public memory is a top-class work for society, —clearly its strategic matter. Working in 3C institutions with only the basic academic discipline as knowledge is by far too insufficient and if tolerated throughout generations acquires legitimacy that is finally unquestionable. This is why we are still not a profession but an occupation: and of the so-called professionals working in archives, museums, public or specialist libraries, and in the rising variety of institutions, both real and virtual, analogue, hybrid or entirely physically “non-existent”. Occupations are maybe thirty, fifty, it is hard to tell. Occupations are tens of thousands. The main difference lies in the level of their participation in decision making. The first are partners that count and are well paid, the others are turning more and more into “portable skills” with insecure destiny on the work market. If we only take the case of sustainable development, we can clearly see that the entire sector of collective experience carers is missing there: how on earth can we even conceive the idea without ethical experience of mankind and without the immense wisdom so effectively documented in our heritage institutions? Impossible, and yet we are not there. Even natural history museums are rare that have a permanent exhibition explaining the basic human ethics that entire paradigm of sustainable development stems from. Our forefathers even knew the techniques and passed down their own experiences, —they have learned a lot and had advice to convey but then we decided to bury it all in the darkness of our storage rooms.

The 3C institutions recognize, collect evidence of, document, research, care for and communicate, not the objects, in whatever three-dimensional or even immaterial forms. Objects, in any of their appearances, are just a memento, bearers of the information potential, of scientific data of experiences and traces of use and changing meanings. They are irreplaceable (sometimes) but it is not them that we are collecting, but the values. Objects do not make a museum, as J.C. Dana reminded us in the 1920s, they only form a collection.

Properly studied and communicated heritage can have a direct influence on cultural and even other sorts of creativity. If every single ethnographic museum transferred the focus of its activities onto a specific village and region (perhaps basing the arguments on theory), its showcases would cease to be sarcophagi full of posthumous remains of vanishing rural architecture, and its depots and workshops mournful pathology departments. If the museum asserted with its activity the values of the local dialect, it could encourage revival of creativity in that particular language form. If it restored the skills of traditional pottery, which is high on the scale of social values, curators could be sure that such a production would take place. It would be induced either by the museum, or by the media and civil organisations spurred on by museum activities.

Whatever the specifics and variations, the vanished or vanishing value system can be restored to life by heritage and therefore that thing which is considered to be human endeavour according to such a value system. This is not only a theoretical assumption. This is the case of specific forms of

help to live creativity which include: organisation (campaigns, institutional activities) in terms of necessary knowledge, technology and scientific research resources and experience, and encouragement to various forms of social support (from the state, companies or NGOs).

The goals are revitalisation as a faithful revival of the things that would otherwise disappear, or have already disappeared, strengthening/reinforcement as consolidation of the vital elements of endangered identity and public recognition that provides human endeavours with the social legitimacy it does not have or has already lost in the changes of the value system.

Exposed to consumerist intoxication produced by insatiable corporations, the world is becoming a place of non-culture. By its autonomous nature all cultural production inescapably resists every external standardisation and control. If it is alive, culture has its own development deriving from it. Such a state is a condition without which there is no actual cultural production or cultural life. However, we have witnessed hopeless resistance to manipulation in which cultures become, to a growing extent, just another commodity. Commodities are regulated by their own laws and cannot depend on the will or incentive of an inspired individual. Commodities have to be standardised, widespread, easily replaceable, transferable and flexible, even if they are made from cultural substance, whereas their producers and production are utterly under the control of a distant and anonymous owner.

In order for culture to become a commodity, it needs to cease to exist. In short, culture as a commodity is a state of non-quality. Therefore, “heritology” or any other constructive theory presents effective defence of culture and life.

Quality can be determined by the criteria of long tradition, a value system, if it exists, and by beneficial effects on the community when they are measured. Quality generated by heritage is all that which contributes to the fundamental human values of freedom and actions based on the principles of human and citizen rights and the humanist ideals derived from them.

Whether the effect that heritage exerts is only local pride or revival of a forgotten tradition, or, on the other hand, a feeling of noble richness of aesthetic experience, will depend on users' intentions, realisations and receptiveness.

What makes quality will always be known to informed and sensitive individuals; it should be known to the profession as well, or, at least, to its esteemed, active protagonists.

Therefore, general theory of heritage (Heritology?, Mnemosophy?)¹² raises awareness of the need and helps create actions whose goal is to:

- affirm and support cultural quality (by educating community members and cultural consumers about quality,
- by affirming genuine values of culture, its role and significance; cultural action, revitalisation)
- include heritage into the foundations of development strategies (managed development),

---

12 I have used these terms partly as provocation and partly as possible solutions ever since 1981 when I proposed the term "heritology"; the main point is to make clear that if there is not any other science around an institution we should do what guides others: form one around the concept or process we conclude to be central to our concern.

- affirm and assist development of the dynamic quality ideology,
- promote heritage as: forgotten skills, values, character, self-confidence and as the basis of the tourism industry
- Promotion of the Sustainability Philosophy as the Moral Vision of Development (and against excessive profit orientation)

The new doctrine of conservation, possible only as a wide, all permeating action will inevitably turn us towards the grand scale societal actions with an aim to establish coherence and priority of criteria of value in a given society or community. The rest is mere technique. The basic two problems so far were that, firstly, 3C institutions never thought of themselves as the parts of the very same profession, and, secondly, that any preservation is the matter of preserving the physical so that (as a result?!) the intangible becomes protected. As said elsewhere in this book, this only, paradoxically, assisted to the decay. Namely, it became an unrecognized fact of our modernity that (particularly) museums became an epitome for things unnecessary and outlived, improper for contemporaneity and therefore disposed off in museums. Since you cannot and should not subject old people, who are by any criteria just a burden to society, to euthanasia, you create dying zones where they are rejected as being of no further use.

Thus, preservation becomes the quest for quality and retention of the results so established. The method is public communication, as exposure in prestigious public places of 3C institutions helped with the formidable expertise in communicational design and marketing techniques, so that

the quality documented and interpreted gets the maximum attention and conveys the intended set of core messages. The way of communicating has to be such that it renders inspiration and provokes individual involvement. This way, the quality is given public space, —the relevance without which it would sink into relativism of “individual right” to independent judgement. Of course, the right is correct, but society lives upon shared values, which in turn, make possible the very notion of specific heritage and its very own collective identity. This makes the celebration of specificity and difference possible as a welcome variety. This way the difference ceases to be the manipulative capital for the wheelers and dealers of conflict.

Wisdom created the world

All natural resources are meant to be renewable. We should construct ours only according to this rule. All else falls short of what is expected from humans: God cannot even be conceived or imagined, so the original meaning of the humans being created to its own image is actually: to the image of its wisdom. Correctly read, our total environment is its presence, its image, and the source of all wisdom, at least the one accessible to us.

Ultimate wisdom is to be living in accordance with nature, with its products, its rhythm, its frequencies, and, as much as possible just part of it. Nature contains all we need and the potential for solving any problem we may have. Our development makes sense when we do things following inspiration. To do so, the fundamental condition must be the study and understanding of nature.

Wisdom is both strategy and contents, —the essence of design. Nature is a hologram of immense, unthinkable subtlety: any part of it is the picture of the whole and contains the entire code of it. We, created to the image of God, are in truth the picture of the Universe, the entire code of the Cosmos in one of its forms, not a lost, unstable, elusive particle of it but a part of the whole, as eternal as the very whole. This is probability (however unscientific) in the case of the appearance of geniuses who, with their undeleted memory and widened sensibility might be our pale linkage to the divine.

Wisdom is keeping us from vices by which some false or wicked elite benefits at the expense of others. Wisdom is teaching us that character and integrity are more important than financial, material gain or mere public prestige. Of course, when poverty is generated intentionally (as with the unprecedented rise in the price of oil) we may conclude that it is a direct cultivation of vicious plenitude of grapes of wrath, despair, fear and hate will bring, as ever, alibis needed for the grand schemes of conquest: of minds, of pockets of destinies.... What is manipulated can also be earned, can be turned into a standardized, multipliable unit, packed, calculated and statistically analysed: the consumer, —the human being as ultimate goods of the process of obscene Greed that reigns the Planet. The great plunder of Planet for the sake of a few generations of tycoons, the kings and peers of the new Dark Age is cutting off all the chances of survival. To make the common destiny paradoxical, the genes, sperms, frozen bodies and all it takes to recreate the evil seed will probably be the only remnant in there of mankind, —a bizarre guarantee that

the human kind will survive. They have the money and vanity to make this a true scenario of the catastrophe.

The mission of heritage institutions is like that of spiritual ones: spiritual survival, as the continuation of human ethics with all the human qualities it sustains. Wisdom was always the essence of knowledge, the substance beyond the quantity of information and the only meaningful sense of painful and noble human experience. Knowledge always remains a raw material of wisdom; a chance hinted at, a possibility felt.... Knowledge of society is almost an idiotic claim: it means that an eager beaver, a mug is the one we look up to as the solution to the society. So far modern western society has indeed been managed by corporative rascals and crams. The result we know all too well.

Like language, it is composed of mnemes, of phrasemes, metaphors, patterns of behaviour, inspiring figures and events with their core meanings, things expected and things denied, of feelings and assertions, traditions, institutions, ideals....It is a framework of all our concerns and actions, the common denominator to the entire sector of 3C institutions which places us firmly:

- on the public side of social contract
- makes us non-commercial and non-profit-making by definition (non-for-profit)
- committed only to humanist ethics when taking sides
- committed to scientific reliability and honesty when weighing up the arguments

The world of happy individuals and communities is an idea compromised either by narrow-minded religious sects or

by long proven unsuccessful social utopia. As these systems got weary and frail, they were knocked down by the so-called free world. It was a bizarre and complex process only partly explained.

With the triumph of capitalism or, if this is too outmoded a term, the triumph of TO HAVE over TO BE, we are finally approaching the non-political and (in that sense) non-ideological society, though in an awkward way.

Museums or, indeed, 3C institutions should be part of the solution. As specific as they are, and occupying such a central position to any system, they can make the difference. Any memory is also the interpretation of its subject. Interpretation of reality is by definition a central part of the process in building the value system and the value system is what it is all about.

The core of the value system is a norm: a sort of ideal projection of what we regard as our successful self, the picture of the ideal human condition in some possible, though perhaps unattainable, state. Norm is a projection of our ideal collective self. Of course, in its functional forms it can have rather realistic expectations. But, anyway, we do build the society of justice, love, compassion, solidarity, etc. All that is far from any satisfactory achievement.

It was never the arrival, but the journey that makes the meaning of actions. The fulfilment, though hardly ever the one imagined is but a start of a new strive, a new idealist projection, —not as an escape but as an adventure to be had. We live by changing and by setting up new goals. We are travellers.

Humans are spiritual beings. This is why we are symbolic in our interpretations of reality and why we need rituals as our social scene. To know ourselves we need to explore

human nature and to provide ourselves with a meaningful interpretation of existence, we must incessantly explore the spiritual in ourselves and outside.

What makes us different from other animals is the conviction that we owe to some creative principle, to whatever was there with the scheme realized as our attainable world. We feel that we are not doomed to primary impulses and instincts of self-preservation, but hold that our “tabula” contains higher aspirations than at some point we often assign to the divine nature of our creation.

The interesting circumstance is that in all cultures and all civilizations we more or less agree upon most of the variety of best qualities assigned to human beings. We differ in manifestations, customs, expressions and interpretations, but there is this implied right to dwell upon virtues as the only secure bet with respect to the quality of human condition and the sense of being.

Collective memory is not meant for the chosen few. Its financing, throughout the working process of its institutions is social and so should its mission be. Privately owned and biased institutions are a possibility (such as museums belonging to private individuals or enterprises) but the European notion of museum, archive or library is that of the public institution. When we say they are implicitly democratic, what we imply is not only their public nature, but the fact of the nature of their endeavour: they are here to assist democratic society in its ideals.

Regarding democracy, what it basically means is the society of equal chances. In its basic provisions it should man free education, free health care and social security, —equity in spite

of all the differences we may have, or in brief, —human rights. With regard to 3C institutions and actions, we should just follow the frustrations, offering a cure wherever and whenever we see we might help. And we can, practically everywhere.

It is not exaggerated to say that the general objective of 3C institutions is a free individual in a prosperous and tolerant society. Although it appears to be far from any capacity of a natural history or archaeological museum, it is not. So can the archive or a library DB institutions or actions. They should help the integrity of society so that we turn from government to governance, —from us and them to us only.

The Heritage Profession

Heritage operator, heritage officer, heritologist... these may be the terms for the new professional profile. Again, they exist in many ways and yet are blurred by the particularities of the barely connected occupational domains.

Nature of cybernetics

Counter activity becomes possible only if we know the situation, i.e. the size and range of aggression. So, obviously, two things are important: knowing the world and knowing the medium. The first is attainable when we realize that our present is the only logical point of departure and the sole point of return whether we want to explore our past or foresee our future. Both of these questions are very much a theory of the profession. Whether museums like it or not, the past is always changing, it is being constantly re-thought and re-evaluated.

This is a spontaneous process, made by the natural urge resulting from the specific circumstances of the present. We usually invent the past that best suits the value patterns of the present. Since this is to a certain point inevitable, the problem is that this should be done as a rationalized, controlled process and therefore highly effective for ethically correct purposes.

Museums have to be formulated based on the logic of dialectics and cybernetics; both of them explain the evolution of things in the terms of tension between two poles. “In dialectics the tension between the theses and antitheses creates synthesis; in cybernetics the tension between the threat and counter activity produces stable balance capable of maintaining the norm”.¹³ Without exaggerating we could however claim that museums might be effective in this broadest sense of necessary homeostasis that would, if not prevent, certainly slow down the processes of entropy. By beating entropy there where it is created we might also be able to get better results in our effort to continue cultural codes. As one among the mechanisms of self defence, museums solve nothing, but can contribute considerably to a possible solution. This idea of counteractive reaction is much older than cybernetics —we can trace it in our cultural circle back to Hippocrates. He used the term *ponos* to describe the defence effort of a body in an illness. When McLuhan is talking about “equilibrium as a strategy of the governing force of any body” I understand it as a fundamentally cybernetic approach. In this sense the governing force of the society (if the society intends to live and prosper) should be culture —spiritual culture. One

---

13 van Dajn, Rul. 1982. Prema novoj moralnoj revoluciji. Kultura, No 59, 1982. Beograd.

could be well aware that this is not the case at least from the Renaissance onwards, but we have good reasons for alarm when seeing that civilisation forces (be it profit or “just” the prevalence of “to possess” over “to be”) to take over the entire control of our spaceship Earth.

Our museums should enable us to understand the world and our place in it: “The simple message of cybernetics is: Understand yourself! Look at what you are doing!”¹⁴ And that, without adding much, seems to be a sound basis for museum mission. We, as individuals and collectively, have to be well aware of what we are and what we are doing. Museums, as they are now, do not help us: they prefer either scientific aloofness or nostalgic passéism as both approaches are well tolerated by the power holders (on which museums are dependent in many ways) and by the educationally conditioned public

Responding to the needs

What are the needs of your people (by “people” I would mean those that a particular museum is supposed to serve, i.e. a certain community)? Any sociological, economic or psychological theory can offer an analysis of needs. These may be of some help but it would be far better to know the particular community more thoroughly. A museum must possess a profound knowledge of all the subtleties that form the past and present of its culture. Awareness that reaches beyond the obvious means full acquaintance with the complex identity of

---

¹⁴ van Dajn, Rul. 1982. Prema novoj moralnoj revoluciji. Kultura, No 59, 1982. Beograd.

that particular community. The task of museums is simply the continuation of that identity including its immanent forces of change. Museums do not create culture, they help it survive. They do not substitute for culture or dying traditions but act as added support structures preventing collapse and encouraging vital inner cohesion. Apart from this, not much more can be said on the general level.

Conclusion

To be able to do so, we will have to undertake a shift in our overall strategy, from knowledge to wisdom. The latter is “just” knowledge with noble and moral aims —something simple we consciously failed to become, like no civilisation in human history, a society of perfect recall. The entire body of human knowledge is finally and literally at our fingertips via the endless ocean of knowledge that the spectacular Internet makes possible.

And yet, despite this, we are part of a suicidal planetary strategy solely because we yet again relinquished leadership to Mammon and its evil priests, and turned ourselves into philistines. No heritage, its residue in museum collections, or its living remnants can ever make true sense unless it is turned into true wisdom.¹⁵

Doing all this, one might conclude that public memory institutions are all but a part of an overall collective effort to make our lives meaningful and make/keep our planet habitable

---

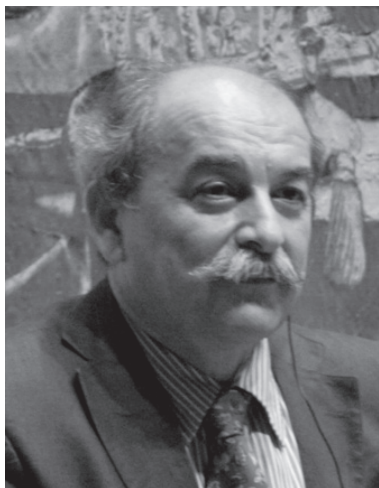
¹⁵ When dismissing this apparently non-scientific term, please bear in mind the whole libraries of books written about equally non-scientific terms —love, for instance.

for everyone. Responsibility, consisting of deep ethical and professional insight, is the way to salvation.¹⁶ In this context, speaking about museums separately only makes sense when the focus is on museography i.e. the set of techniques and methods specific to museums. The same is true for archive science and librarianship which, as such, belong to their own institutions.

Imagine, however, the day when we will be able to compose a mega-profession in its own right, a strong and unavoidable counterweight to all the aggressive or wishy-washy protagonists of this troubled Planet that we have indicated at the beginning.

---

16 Dillon S. Ripley often mentioned “salvation” as the ultimate aim of museums and their mission.

Tomislav Šola (1948), doctor en museologia per la Universitat de Ljubljana, és professor de museologia a la Universitat de Zagreb, on és director de la Càtedra de Museologia i Gestió del Patrimoni, i cap dels estudis de Postgrau en Museologia. És professor convidat a la Universitat d'Arts de Belgrad i a la Universitat Europea de Budapest. És també consultor en temes de museus. Fundador de l'ONG *European Heritage Association*, i fundador i organitzador de *The Best in Heritage*. Membre del consell editorial de *Museum International*, *Museum Practice* i *International Journal of Heritage Studies*. Membre del consell executiu de l'ICOM. Ha escrit nombrosos articles científics i capítols de llibre i és autor dels llibres *Museums and Their Theory- towards the cybernetic museum* (helsinki, 1997) i *Marketing in Museums or about virtue and how to make it known* (Zagreb, 2001).

Tomislav Šola (1948), Doctor (PhD) in Museum Studies for the University of Ljubljana, is professor of Museology at the University of Zagreb, where he is head of the department of Museology and Heritage Management, and director of post-graduate Museum Studies. He is guest professor at the University of the Arts in Belgrade and the European University of Budapest. He is also a consultant in museum-related matters. Founder of the NGO, European Heritage Association, and founder and organizer of *The Best in Heritage*. Member of the publishing committee of *Museum International*, *Museum Practice* and *International Journal of Heritage Studies*. Member of the executive council of the ICOM. He has written several scientific articles and book chapters and is the author of the books *Museums and Their Theory- towards the cybernetic museum* (Helsinki, 1997) and *Marketing in Museums or about virtue and how to make it known* (Zagreb, 2001).

Índex

De la vanitat a la saviesa. El paper cibernètic dels museus

El món necessita una memòria col·lectiva activa	7
La confusió de la mentalitat social	12
La naturalesa contrària del 3C	19
La saviesa va crear el món	29
La professió del Patrimoni	35
Naturalesa de la cibernètica	35
Respondre a les necessitats	37
Conclusió.....	38

From vanity to wisdom. The cybernetic role of heritage

The world needs an active collective memory	41
The turmoil of the social mind	46
The counter-active nature of 3C	52
Wisdom created the world	62
The Heritage Profession	67
Nature of cybernetics.....	67
Responding to the needs.....	69
Conclusion.....	70

